

SANJA FELTRIN*

Usporedni razvoj dječje dvojezičnosti u jednojezičnome okružju – miješanje kodova na primjeru hrvatskoga i engleskoga jezika

Učenje jezika ujedno znači i usvajanje društvenoga i kulturnoga sadržaja, i kad je riječ o materinskome jeziku i kad je riječ o drugome, stranome jeziku jer se pri učenju jezika ovladava jezičnim pravilima, ali i usvajaju društveni kodovi zajednice. Ovom prigodom istaknut će se samo jedna pojava u složenu proces učenja jezika u dvojezične djece, a to je miješanje kodova.

Prema definiciji koju su naveli stručnjaci (*Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna – Izgradnja temeljnoga nazivlja u antropologiji*) miješanje je kodova proces u kojemu se u jednome izričaju upotrebljavaju jezična obilježja dvaju ili više pretpostavljenih posebnih jezika ili pojednostavnjeno – usporedna uporaba jezičnih elemenata iz dvaju različitih jezika.

Čak i u slučaju kad je dijete jednojezično (npr. oba su roditelja govornici hrvatskoga jezika), mogu se dogoditi prijenosi kodova koji se inače primjećuju kod dvojezične djece.

Uobičajeno je reći da je dvojezična osoba ona koja se služi dvama jezicima u određenim kontekstima bez obzira na ukupno jezično znanje, pri čemu, kako pokazuju i nova istraživanja otprije desetak ili nešto više godina, važnu ulogu imaju jezična kompetencija pojedinca, dob, prisutnost ili odsutnost skupine izvornih govornika drugoga jezika u društvenoj zajednici te društveni status obaju jezika. U ovome je radu namjera pokazati određene osobitosti dječje dvojezičnosti. Iako novija istraživanja upućuju na dječju istodobnu dvojezičnost neovisno o navedenim dobnim granicama u početnim razvojnim fazama obaju jezičnih sustava, u literaturi razlikujemo dva osnovna oblika dječje dvojezičnosti: istodobnu i naknadnu dvojezičnost. Istodobna dvojezičnost podrazumijeva izloženost djeteta dvama jezicima prije navršene treće godine, a naknadna dvojezičnost odnosi se na ovladavanje drugim jezikom poslije navršene djetetove treće godine. U slučaju istodobne dvojezičnosti stručnjaci predlažu razlikovanje između dvojezičnoga ovladavanja prvim jezikom (engl. *bilingual first language acquisition*), što podrazumijeva da je dijete od rođenja izloženo dvama jezicima, i dvojezičnoga ovladavanja drugim jezikom (engl. *bilingual second language acquisition*), koje započinje kad je dijete izloženo drugomu jeziku u dobi između mjesec dana i navršene druge godine (prema definiciji danoj u knjizi J. D. Barnes *Early trilingualism: A Focus on Questions*).

* Sanja Feltrin profesorica je hrvatskoga i ruskoga jezika i književnosti u Osnovnoj školi Banova Jaruga.

Konkretno, ovdje je riječ o djevojčici koja je rođena i odrasta u Hrvatskoj, dakle u prirodnome jednojezičnom okružju hrvatskoga kao prvoga jezika, ali je istodobno, od treće godine, izložena engleskomu kao drugomu jeziku. Budući da dijete od treće godine usporedno usvaja dva jezika, možemo govoriti o naknadnoj dvojezičnosti. Međutim, način na koji je djevojčica izložena drugomu jeziku ograničen je, odnosno majka djevojčice, koja je neizvorna govornica engleskoga jezika, služi kao glavni izvor u usvajanju toga jezika.

Naime, izloženost djevojčice engleskomu jeziku ograničena je jer joj se samo majka obraća na tome jeziku, uglavnom kad provode vrijeme bez prisutnosti drugih članova obitelji.

Jezični unos hrvatskoga jezika očituje se pritom u svakodnevnome obraćanju oca i bliže okoline djetetu, pričanju priča na hrvatskome, pjevanju i krasnoslovu pjesmica. Jezični unos engleskoga jezika dijete je primalo također u svakodnevnome obraćanju majke pri različitim aktivnostima: pjevanju, pričanju priča na engleskome, slušanju i gledanju engleskih animiranih filmova ili povremenim igranjem računalnih igrica (npr. odijevanje lutaka, šminkanje, odlazak frizeru). S obzirom na izloženost mlade ispitanice jezicima i količini jezičnoga unosa logično bi bilo očekivati različit razvoj jezične i komunikacijske kompetencije u obama jezicima. Izloženost hrvatskomu jeziku veća je s obzirom na jezik šire okoline, a dijete je slušalo i razgovor roditelja na hrvatskome jeziku. Izloženost je engleskomu jeziku manja jer je stvarnu komunikaciju na engleskome poticala samo majka. Nejednaka je količina jezičnoga unosa, što se očituje i u različitoj dinamici razvoja obaju jezika u korist, naravno, hrvatskoga.

Prvo kodno miješanje zabilježeno je u dobi od oko tri godine, kad je djevojčica počela rabiti engleske riječi unutar jednostavnih rečenica na hrvatskome jeziku: „Daj mi češalj, ja ću počesljati svoj **tail**!” ([teɪl] rep/kosu); „Fali mu **hand**.” ([hænd] ruka na nekoj igrački); „Ti pobojiš **car**, a ja crtam kotače.” ([ka:] automobil). U prvi trenutak majka nije shvatila o čemu je riječ, pa je djevojčicu zamolila da ponovi što je rekla. Od toga trenutka majka zapisuje izjave svoje kćeri jer ih je odrasloj osobi (višejezičnomu govorniku koji ne miješa kodove) teško zapamtiti.

*Reći ću baki da mi kupi **ball** i **make up**.* ([bɔ:l] lopta / [ˈmeɪkˈʌp] šminka)

*Ma, to ti je **rainbow**.* ([ˈreɪnbəʊ] duga)

***Choose** bijelo.* ([tʃu:z] izaberi)

*Jedan **bean**.* ([bi:n] zrno graha)

*Sad je **red**, sad je **green**.* ([red] crveno, [ɡri:n] zeleno)

*Držim se peseku za **tail**.* ([teɪl] rep)

*Idemo naći te **cookies**.* ([ˈkʊkɪz] kekse)

*Gdje je **my car**?* ([ka:] automobil, igračka)

*Stavili su **tomato** na **pašgete**.* ([təˈma:təʊ] rajčica; na špagete)

*Ovo će biti **box** za gumice.* ([bɔks] kutija)

*Želim jesti **cerelals** i **milk**.* ([ˈsiəriəlɪz] žitarice i [milk] mlijeko)

Thank you, mummy, for sok. (Hvala ti, mama, za sok.)

Iako je komunikacijska kompetencija u hrvatskome jeziku djevojčice razvijenija od te kompetencije u engleskome jeziku, jezična kompetencija u određenim situacijama pokazuje napredak. Požgaj Hadži i Kranjc u radu *O simultanom slovensko-hrvatskom bilingvizmu* ističu da ne smijemo zaboraviti povoljne i nepovoljne okolnosti u kojima se dvojezičnost pojavljuje jer upravo one mogu prouzročiti promjene u ravnoteži obaju jezika, a jedan je od najvažnijih vanjskih čimbenika koji utječe na komunikacijsku kompetenciju dvojezičara jezik okoline. Djevojčica je uklapala riječi na engleskome jeziku u rečenice, no s razvijenim (za tu dob) jezičnim osjećajem za pravila hrvatskoga jezika (mjesto u rečenici, odgovarajući padež itd.), pa je govorila primjerice: *Prošla sam kraj **monkeyja**.* ([ˈmaŋki] majmun, igračka), *Stavi u **monstersa**.* ([ˈmɒnstə] čudovište, igračka) ili *Želim tog **doga**!* ([dɔg] pas) iako ne uvijek, npr. *Dobit ću **yellow bunny**.* (Dobit ću [ˈjeləu] žutog [ˈbani] zeca.)

Primijećeno je da je u engleskome jeziku često upotrebljavala jedninu tamo gdje treba množina: ***Where is my crayons?*** ([ˈkreɪəns] Gdje su moje bojice?; pravilno bi bilo: *Where are my crayons?*) ili ***This is my cheesy hands!*** (Ovo su moje ruke uprljane sirom!; pravilno bi bilo: *These are my cheesy hands!*). U dobi od pet godina znala je reći složenije rečenice na engleskome, npr.: ***These shoes are beautiful, the best!*** (Ove su cipele prekrasne, najbolje!) ili razlikovati uporabu riječi *ovaj* i *taj*: ***I love this lolly pop!*** ***I love that cat!*** (Volim ovu lizalicu!, Volim tu mačku!),

Thank you. Give me more. (Hvala. Daj mi još.)

Present for me? Thank you, daddy. (Poklon za mene? Hvala ti, tatice.)

I love this place! (Volim ovo mjesto!)

Oh, my goodness, look at that book! (O, moj Bože, gle tu knjigu! /kako je lijepa/)

I'm cleaning my room. (Čistim svoju sobu.)

I got it! (Imam je! /loptu/)

Colour changes. (Kosa mijenja boju.)

Goodbye, mummy! (Doviđenja, mamice!)

I need your help. (Trebam tvoju pomoć.)

Come on, let's go! (Hajde, idemo!)

I'm so hungry. (Jako sam gladna.)

I paint purple. (Ja bojim ljubičasto. /u slikovnici/)

Upotrebljavala je neke engleske riječi u žargonu: *Stempala sam Sofiju!* (*stamp* [stæmp] žig s likom iz crtića *Sofija*) te je upotrebljavala novotvorenice: *Shiny se!* ([ˈʃaini] sjaji se / kutijica/).

Iako nema dvojbe da je na kraju promatranja jezičnoga razvoja prvi (hrvatski) jezik prevladao u aktivnoj jezičnoj proizvodnji nad drugim (engleskim) jezikom, to ne znači da se poslije neće razviti mogućnost većega napredovanja u drugome jeziku. Jajić Novogradec u radu *Razvoj istovremene dječje dvojezičnosti u prirodnom jednojezičnom okruženju: prikaz slučaja* pokazuje da se stvaranjem pozitivnih uvjeta za razvoj dječje dvojezičnosti i ranim uvođenjem drugoga jezika u dječji jezični repertoar stvara i čvršći temelj za daljnje napredovanje u tome jeziku u formalnome obrazovanju.

Ovim smo malim istraživanjem dobili zanimljive rezultate koji upućuju na to da je ovladavanje dvama jezicima, u ovome slučaju od treće godine, složen, ali moguć proces jer je riječ o različitim uvjetima u ovladavanju, ali i različitim funkcijama obaju jezika. Neovisno o jačemu utjecaju prvoga jezika ograničena jezična proizvodnja u drugome jeziku pokazuje održivost, čemu pridonosi stvaranje povoljnih uvjeta i razvijanje pozitivnoga stava prema drugomu jeziku.

Sad je
red, sad je
green!

